

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра
з теми

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ**

Виконала: студентка II курсу,
групи РО1-М18 з
Спеціальності 013 Початкова освіта
Шлапак(Басистюк) Катерина Олегівна
Керівник **Борисова Т.В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент Гордійчук М.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент

м. Кам'янець-Подільський
2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ.....	9
Сутність і зміст поняття «естетичне виховання молодших школярів».....	9
Види, жанри і характерні особливості традиційної української культури	21
Українська традиційна культура як інструмент естетичного виховання молодших школярів	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	44
2.1. Сучасний стан естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури	44
2.2. Методика естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культурної спадщини.....	58
2.3. Хід і результати дослідно-експериментальної роботи.....	76
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку нашої держави особливого значення набувають питання формування високих духовних якостей кожного громадянина, адже саме від цього залежить і добробут країни, у якій ми живемо, і її роль у світі, і саме її існування як самобутньої суспільно-політичної формації.

Одним із найбільш важливих показників духовності особистості є її здатність сприймати оточуючу дійсність через призму краси, прагнення творити красу і змінювати світ за законами прекрасного.

Невичерпним джерелом прекрасного у нашому бутті є краса нашої української природи, чарівність народної музики, танцю, театру, талановиті витвори вітчизняних майстрів художньої творчості, а також давні культурні традиції наших дідів і батьків, які дають можливість бути причетними до національного культурного генофонду і відчувати себе частиною великої культурної нації.

Тому сьогодні на найвищому державному рівні піднімаються питання збереження надбань національної культурної спадщини, її глибокого й ретельного вивчення, популяризації кращих зразків народної творчості, а також виховання юного покоління українців у дусі поваги до вікових культурних традицій нашого народу.

Ціла низка державних документів, зокрема Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді вказують на необхідність залучення дітей до цінностей національної культури, виховання їх у дусі патріотизму, формування національної свідомості і гідності. Особлива увага звертається на необхідність національної орієнтації навчально-виховного процесу початкової школи, що відображено у Концепції нової української школи.

Відповідно, необхідним є пошук нових форм і методів роботи з молодшими школярами, які б забезпечували якомога повніше досягнення

дітьми цінностей національної культури, народного мистецтва, формували б їх ціннісні орієнтації, виховували б у них здатність захоплюватись і високо цінувати красу кращих зразків традиційної культурної спадщини.

Все це сукупно свідчить про актуальність обраної нами теми магістерського дослідження: «Естетичне виховання молодших школярів засобами української традиційної культури»

Ступінь наукової розробленості проблеми. Питання естетичного виховання особистості ретельно досліджувались і вивчались в усі часи історії людства вченими різних галузей гуманітарного знання.

Так, підвалини теорії естетичного виховання було закладено ще античними філософами (Сократом, Платоном, Аристотелем), представниками доби Просвітництва (Ж.Ж. Руссо, Д. Дідро, Г. Сковородою), педагогами-класиками (Я.-А. Коменським, С. Русовою, С. Миропольським).

Досить ґрунтовно розкривались різноманітні аспекти сутності і змісту естетичного виховання дітей у працях світочів української педагогічної думки: А. Макаренка, В. Сухомлинського, Г. Ващенко.

Дуже багато корисних напрацювань містить науковий доробок сучасних вітчизняних педагогів: І. Зязюна, О. Рудницької, А. Комарової, С. Безклубенка, Н.Опанасенка, Д.Джоли, А.Щерби, О.Дубасенюк та ін.

Дослідженню феномену традиційної української культурної спадщини, вивченню її жанрової специфіки присвятили значну кількість своїх наукових праць видатні вітчизняні діячі культури, фольклористи, мистецтвознавці, етнографи (О.Воропай, В. Скуратівський, В. Верховинець, Р. Пропп, В. Гнатюк, І. Руснак, М. Стельмахович, М. Боянжу, О. Вербенець, В. Манько, М. Лещенко, Ф. Вовк, О. Бодянський, С. Павлюк, Л. Грицик, О. Кравець та ін.).

Різноманітні аспекти застосування засобів народної традиційної культури у естетико-виховній роботі із дітьми розкрито у наукових дослідженнях сучасних педагогів: О.Аліксійчук, Ю. Блудової, А. Богущ, Л.

Кадирової, Р. Скульського, Л. Калуської, Н. Побірченко, Н. Рогальської, О. Стаєнної, Г. Костюшко та ін.

Належно оцінюючи повноту внеску відомих вчених у наукову розробку проблеми естетичного виховання дітей на основі використання зразків народної культури, варто зазначити, що ця проблема містить ще багато малодосліджених аспектів, які за умов їх систематизації і цілеспрямованого науково-методичного опрацювання можуть покращити естетичну вихованість дітей і збагатити їх новими естетичними враженнями й відчуттями від краси культурної спадщини свого народу. Так, вітчизняна традиційна культурна спадщина досі не виступала центром зосередження спеціальної дослідницької уваги, вивчались лиш окремі її складові. Не достатньо розроблено також форми і методи, найбільш оптимальні умови використання значного естетико-виховного потенціалу української традиційної культурної спадщини у навчально-виховному процесі початкової школи.

На основі усвідомлення актуальності проблеми естетичного виховання молодших школярів засобами української культури та наявності певних прогалин у її науковому опрацюванні, нами було обрано таку тему магістерського дослідження: «Естетичне виховання молодших школярів засобами української традиційної культури».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробці та доведенні ефективності методики естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.

Гіпотеза дослідження: ефективність естетичного виховання школярів засобами української традиційної культури значно зросте, якщо застосувати на уроках мистецтва та у позакласній роботі із школярами поетапну методику, націлену на формування позитивної мотивації дітей до вивчення народної культури і мистецтва, розвиток їх ціннісних орієнтацій щодо народного мистецтва, збагачення їх знань і творчих вмінь у сфері народної традиційної художньої творчості.

Об'єкт дослідження – процес естетичного виховання учнів у початковій школі.

Предмет дослідження – методика естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.

Завдання дослідження.

1. Опрацювати наукову літературу і визначити сутність і зміст поняття «естетичне виховання молодших школярів».
2. Проаналізувати мистецтвознавчі, культурологічні та мистецько-педагогічні наукові праці, у яких досліджуються питання видів, жанрів і характерних особливостей української традиційної культури і уточнити сутність поняття «українська традиційна культура».
3. Здійснити аналіз наукових напрацювань відомих просвітників та сучасних педагогів, узагальнити їх міркування щодо особливостей використання естетичного потенціалу української традиційної культури в навчально-виховному процесі початкової школи.
4. Визначити компоненти естетичного виховання молодших школярів, розробити критерії і показники для оцінювання естетичної вихованості учнів початкових класів, виявити рівні естетичної вихованості вихованості молодших школярів засобами української традиційної культури.
5. Діагностувати існуючий стан визначеної дослідницької проблеми у практиці початкової освіти.
6. Розробити й експериментально перевірити методику естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.

Методи дослідження:

-те
оретичний аналіз наукової літератури (філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та художньо-методичної) з проблеми, що досліджується;

-ко
нстатувальний та формувальний педагогічні експерименти, які охоплюють різні варіанти спостережень за динамікою естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури в умовах освітнього процесу початкової школи;

-оп
итування, бесіди з вчителями початкових класів і молодшими школярами, статистична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження: Полянська ЗОШ I-III ступенів, с. Поляни Волочиського району Хмельницької області.

Наукова новизна дослідження: у дослідженні *конкретизовано* сутність і зміст поняття «естетичне виховання молодших школярів», уточнено сутність поняття «українська традиційна культура», *структуровано* теоретичні питання організаційно-педагогічного забезпечення процесу естетичного виховання молодших школярів на засадах використання зразків народної культурної спадщини, *розроблено* критерії, показники і рівні естетичної вихованості молодших школярів; *збагачено* існуючий методичний інструментарій естетичного виховання дітей засобами української традиційної культури, *визначено* механізми впровадження кращих зразків вітчизняної традиційної культурної спадщини у шкільний освітній процес, експериментальним шляхом *доведено* ефективність розробленої методики естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.

Теоретичне значення дослідження полягає в урізноманітненні наукових підходів до вирішення проблеми застосування естетико-виховного потенціалу традиційної української культурної спадщини у роботі із дітьми молодшого шкільного віку.

Практична значущість магістерської роботи віддзеркалюється у можливості використання розроблених методів і форм роботи у процесі вивчення мистецької освітньої галузі в загальноосвітній школі як елемента методичного забезпечення уроків культурологічного, мовознавчого, історичного спрямування (історії України, художньої культури України, народознавства, естетики, української мови, читання), а також в процесі виховної та позакласної гурткової роботи роботи.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом доповідей на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» 24-25 жовтня 2019 року

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки магістерського дослідження викладено в одній одноосібній науковій публікації: «Використання здобутків української народної творчості у процесі естетичного виховання молодших школярів».

Структура магістерської роботи обумовлена логікою наукового пошуку і включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, що нараховує 81 найменування, додатки. Обсяг магістерського дослідження – 87 сторінок основного тексту. Список використаних джерел – 7 сторінок. Робота містить 3 таблиці.

ВИСНОВКИ

Виконане магістерське дослідження обґрунтовує доцільність застосування традиційної української культурної спадщини у естетико-виховній роботі із молодшими школярами та вирішує проблему оптимізації естетичного виховання учнів початкової школи за допомогою засобів української традиційної культури

1. У магістерській роботі вирішено наступні завдання: опрацьовано наукові джерела з питань сутності і змісту поняття «естетичне виховання молодших школярів»; проаналізовано низку наукових праць, присвячених вивченню видів, жанрів і характерних особливостей української традиційної культури, внаслідок чого уточнено сутність поняття «українська традиційна культура»; здійснено аналіз естетико-виховного потенціалу української традиційної культури; визначено компоненти, критерії, показники і рівні естетичної вихованості учнів початкових класів; здійснено діагностику досліджуваної проблеми у практиці початкової освіти; розроблено й експериментально перевірено методика естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.
2. За результатами опрацювання, аналізу і узагальнення значної кількості наукових робіт ми дійшли висновку, що естетичне виховання молодших школярів є своєрідною багатокomпонентною системою заходів, яка комплексно, цілеспрямовано і планомірно охоплює художнє виховання на основі вивчення кращих взірців мистецької спадщини людства, а також власну художньо-творчу діяльність молодших школярів, що спрямовано на становлення у них високих естетичних ідеалів, інтересів та цінностей, формування і вдосконалення здатності помічати, сприймати, емоційно відгукуватись, розуміти, правильно оцінювати і самостійно створювати прекрасне у процесі власної життєдіяльності.

3. Аналіз мистецтвознавчих, культурологічних та мистецько-педагогічних досліджень з проблем видів, жанрів і характерних особливостей української традиційної культури дав змогу уточнити сутність поняття «українська традиційна культура», яку ми розуміємо як сукупність матеріальних і нематеріальних надбань нашого народу, відображених у звичаях, обрядах, національному вбранні, елементах народного побуту, народних ремеслах, а також у творах народного театрального, музичного, декоративно-ужиткового хореографічного мистецтва, народній словесній творчості, що відповідають встановленим віками традиціям народної творчості і забезпечують культурну спадкоємність поколінь, патріотичне, естетичне та морально-етичне виховання особистості.
4. Теоретичний аналіз проблеми дав змогу встановити естетико-виховну значущість української традиційної культури та основні вимоги, які забезпечують ефективність її використання у роботі з молодшими школярами: вона здатна доносити дітям естетичні послання наших пращурів, виховувати у них потяг до краси і прагнення відтворювати цю красу у своїй власній художньо-творчій діяльності за умов усвідомлення педагогами значущості народної традиційної культури для естетичного розвитку дитини, ретельної розробленості методів, форм, засобів і шляхів впровадження її естетичного потенціалу у шкільний навчально-виховний процес, а також продуманого поєднання виховних завдань із віковими можливостями, інтересами та потребами учнів.
5. Експеримент проходив у три етапи: перший етап – констатувальний, другий етап – формувальний, третій етап – аналіз результатів та підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи.
6. На констатувальному етапі ми проаналізували погляди вчителів початкових класів на стан вирішення проблеми естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури, визначили критерії, показники і рівні естетичної вихованості молодших

школярів засобами української традиційної культури; було розроблено систему діагностичних методів (творчих завдань, бесід, спостережень), за допомогою яких експериментальним шляхом було перевірено і встановлено вихідний рівень естетичної вихованості учнів початкових класів; розроблено методику естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури.

7. Критеріями оцінки рівнів естетичної вихованості молодших школярів виступили: *спонукальний* (показники: інтерес до народного мистецтва, прагнення учнів до художньо-естетичного саморозвитку); *ціннісно-орієнтаційний* (показники: здатність до емоційного оцінювання творів мистецтва, розвиненість естетичних почуттів); *пізнавальний* (показники: естетичні знання та художньо-естетичний кругозір); *креативний* (показники: здатність до естетичного сприйняття та самореалізація в художньо-естетичній діяльності).
8. Впродовж формувального експерименту відбувалось впровадження розроблених нами методичних віднайдень в освітній процес початкової школи (на уроках мистецтва та у позакласній виховній роботі). Така робота здійснювалась поетапно, у відповідності до заздалегідь розроблених напрямків: *психологічний* напрямок охоплював методи, спрямовані на формування у дітей позитивної мотивації до вивчення української традиційної спадщини, активізації інтересу до української історії, традицій, народного мистецтва, удосконалення навичок емоційно-естетичного сприйняття зразків національної культури, розвиток вмінь отримувати насолоду від краси народної музики, образотворчого, театрального мистецтва тощо; *когнітивний напрямок* передбачав використання методів, спрямованих на інтелектуальний розвиток молодших школярів, формування у них уявлень щодо багатства й краси творів української традиційної культури, розвиток асоціативного мислення, творчої уяви, формування навичок аналізу творів народного мистецтва; *діяльнісно-творчий напрямок* засновувався

на методичних інструментах, які розвивають художньо-творчі вміння молодших школярів, формування умінь і навичок народно-пісенного виконавства, художнього образотворення у народному стилі, акторської діяльності у процесі постановок народних театральних дійств та обрядів.

9. З метою визначення ефективності розробленої методики естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури за програмою констатувального експерименту було здійснено кінцеві діагностичні заміри рівнів естетичної вихованості учнів і порівняно їх з результатами, які засвідчили учні на початку експерименту.
10. Результатом дослідження стало підтвердження висунутої гіпотези, згідно із якою ефективність естетичного виховання школярів засобами української традиційної культури значно зростає, якщо застосувати на уроках мистецтва та у позакласній роботі із школярами поетапну методику, націлену на формування позитивної мотивації дітей до вивчення народної культури і мистецтва, розвиток їх ціннісних орієнтацій щодо вітчизняної культурної спадщини, збагачення їх знань і творчих умінь у сфері народної традиційної художньої творчості.

Виконане магістерське дослідження дає підстави пропонувати розроблену і апробовану методику естетичного виховання молодших школярів засобами української традиційної культури для використання в освітньому процесі початкової школи та у позакласній гуртковій роботі як дієвий елемент, здатний розширити межі методичного забезпечення процесу естетичного та патріотичного виховання школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аліксічук О. С. Шляхи формування моделі морально-естетичного виховання молодших школярів засобами народної музичної творчості. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. Вип. 12. С.285–291.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / передм. комент. В. В. Кравченка; худож. упоряд. іл. В. О. Ріяка. Харків: Дельта, 1993. 256 с.
3. Безклубенко С.Д.Фундаментальні категорії сучасної естетики. Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: зб. наук. праць / Відп. ред.: М.М. Бровко, О.Г. Шутов. К.: Знання, 2000. 129 с.
4. Березовський І. Українські народні казки про тварин. Казки про тварин / Упорядкування, вступна стаття та примітки І.П.Березовського. К.: Наукова думка, 1979. 571 с.
5. Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи: монографія. К.: ДАКККІМ, 2003. 232 с.
6. Блудова Ю.О. Організація позитивної мотивації молодших школярів до формування художньо-естетичного смаку. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/9-1_2019.pdf
7. Богуш А. М. Народознавча обізнаність дітей дошкільного віку. Наук. записки Рівнен. держ. пед. ін-ту: зб. наук. пр. Рівне, 1999. Вип. 5: Оновлення змісту і методів дошкільної освіти в Україні. С.8–11.
8. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Навчальний посібник. К.: Вища школа, 1992. 398 с.
9. Бодянський О. О народной поэзии славянских племен: [рассуждение на степень магистра]. М., 1937. (Цитата за виданням: Денисюк І.

- Національна специфіка українського фольклору. Слово і час. № 9. 2003. С.16-24.
- 10.Бондаренко И. К. Искусство хореографии как человеческое явление. Актуальные проблемы педагогики искусства: материалы второй Междунар. науч.-практ. конф. Могилев (2-23 апреля 2010 г.). МГУ имени А. А. Кулешова. Могилев, 2010. С. 200–202.
 - 11.Боянжу М. Г. Українські традиції як основа національного виховання дітей в сім'ї та школі. Таврійський вісник освіти. 2007. № 2 (18). С. 199–200.
 - 12.Ванслов В. В. Балет в ряду других искусств. Музыка и хореография современного балета: сб. статей. Москва, 1977. Вып. 2. С. 5–32.
 - 13.Ващенко Г. Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.
 - 14.Вербенець О., Манько В. Великодній кошик. Обряди і страви Великодніх свят. Львів: Свічадо, 2013. 248 с.
 - 15.Верховинець В. Теорія українського народного танцю. К. : Музична Україна, 1990. 149 с.
 - 16.Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології : нова редакція / передм. О. Г. Таран ; упоряд. О. О. Савчук. Харків: Видавець Савчук О. О., 2015. 464 с.
 - 17.Воропай О. Звичаї нашого народу. Мюнхен : Українське вид-во, 1958. 309 с.
 - 18.Всемирное и национальное культурное наследие региона как основа развития историко-культурного туризма (на основе Хартии ООН «В поддержку культуры», июнь 1997 г.). URL: http://tourlib.net/statti_tourism/gerasimenko.htm.
 - 19.Вступ до етнопедагогіки: навчальний посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 88 с.
 - 20.Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. К.: Наукова думка, 1966. С. 204-210.

21. Гнатюк Л.Р., Куракіна А.В. Естетика предметів побуту українців. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/6107>
22. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
23. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. URL: [irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > Mir_2011_12_36](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64?Mir_2011_12_36)].
24. Джола Д.М., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів. К., 1998. 390 с.
25. Естетика: навч. посібн. /М.П.Колесніков та ін.; за ред. В.О.Лозового. К.: Юрінком Інтер, 2007. 205 с.
26. Естетична думка у Стародавній Індії, арабських країнах та Китаї. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10690/>
27. Естетичне виховання учнів засобами етнохудожньої творчості : метод. посіб. / С. П. Абрамов, Н. М. Алтипіна, Е.П. Антонович та ін. Херсон : Грінь, 2012. 148 с.
28. Закон України «Про культуру» від 14.12. No 2778-VI. Верховна Рада України. 2010. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/2778-17>
29. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи; формування і сфери вияву. К. : Вища шк., 1976. 174 с.
30. Ісакова Н.П. Традиційна українська вишивка як етнокультурний об'єкт в системі матеріальної культури населення України. URL: <http://www.sworld.education/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/apr-2015>
31. Кадырова Л.И. Украинское национальное воспитание в системе современной духовной культуры. Горизонти освіти (Психологія. Педагогіка). 2013. No 1 (37). С. 68–73.
32. Калашник Н.Г.. Естетичні смаки: їх витоки і формування. Х. : Колегіум, 2009. 277 с.
33. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. Рідна школа, 2006. No 3. С. 24 –26.

- 34.Калуська Л. В. Народні ремесла у дитячому садку: методичний посібник для вихователів дошкільних закладів. Харків: Видавництво «Ранок-НТ», 2004. 64 с.
- 35.Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. Генезис чувственной культуры. К., 1982. 132 с.
- 36.Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» . URL: <http://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
- 37.Концепція національно-патріотичного виховання молоді. URL:<http://www.guon.kiev.ua/files/vihovniy/Konceptsiya.pdf>.
- 38.Козіна О. Вплив української народної пісні на формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Проблеми підготовки сучасного вчителя № 10 (Ч. 1), 2014. С. 189-190.
- 39.Комарова А. И. Эстетическая культура личности. К. : Вища школа, 1988. 152 с.
- 40.Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. М. : Педагогика, 1988. 416 с.
- 41.Коменський Я.А. Велика дидактика. URL: http://Komensky/Komensky_Yan_Amos_Velikaya_didakt_izbr.htm
42. Костюшко Г.О. Українські народні театралізовані дійства як ефективний механізм формування творчої активності дітей і молоді. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. 2014. Вип. 19. С. 92-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2014_19_16
- 43.Кошавець І. Мистецтво народної хореографії в контексті культури України. URL: [irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > Nz_p_2015_139](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/Nz_p_2015_139)
- 44.Кравець О. Сімейний побут та звичаї українського народу. М.: Мистецтво, 2001. 159с.

45. Левчук Л.Т. Естетика: підручник / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; за заг. ред. Л. Т. Левчук. К.: Вища школа, 1997. 399 с.
46. Лещенко М. П. Особливості використання українського декоративно-прикладного мистецтва у педагогічному процесі. Проблеми сільських навчально-виховних закладів. Полтава, 1994. С. 79–80.
47. Личковах В. Світовідношення як переживання (феноменологія, онтологія і естетика «життя миттевістю»). Філософ. думка. 1996. № 3. С. 121–136.
48. Лосев А.Ф. История античной эстетики. Ранняя классика. История античной эстетики. Т. 1. М., 2000. 532 с.
49. Мазоха Д.С. Педагогіка: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2005. 259 с.
50. Максимюк С.П. Педагогіка: навчальний посібник. К.: Кондор, 2009. 670 с.
51. Манько В. Українська народна писанка. Львів: Свічадо, 2001. 47 с.
52. Матейко К. І. Український народний одяг. К., 1977.
53. Миропольська Н. Виміри сформованості художньої культури школярів. Мистецтво і освіта. 2003. №1. С. 20–23.
54. Мисик О., Фесун О. Писанки. Київ: Родовід, 1992. 59с.
55. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: http://inf-teacher.at.ua/index/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini_u_khkhi_s_tolitti/0-70.
56. Острогорский В. Искусство, как воспитательно-общественная сила. Вестник воспитания. 1900. № 7. С. 1–22.
57. Педагогіка: хрестоматія /уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. К.Знання-Прес, 2003. 253 с.

- 58.Побірченко Н.С. Використання української етнопедагогіки в дошкільному закладі : навч. посіб. / Н.С. Побірченко, Н. В. Рогальська; Уман. держ. пед. ун-т ім.Павла Тичини. К. : Наук. світ, 2003. 117 с.
- 59.Практикум з педагогіки: навчальний посібник: Видання 3-тє, перероблене і доповнене / за заг.ред.О.А.Дубасенюк. К.: «Центр навчальної літератури», 2004. 359 с.
- 60.Про охорону культурної спадщини : Закон України від 6 червня 2000р. № 1805-III.Відомості Верховної ради. 2000. № 39. С. 33.
- 61.Пропп В.Я. Принципы классификации фольклорных жанров. Этнография. 1964. № 4. С. 147-154.
- 62.Рзаєв Ш. Система естетичного виховання С. Миропольського. С. Миропольський: вчений, педагог, методист: зб. наук. пр. Серія «Педагогіка і психологія». Вип. 3. Харків: ХДПУ, 1997. С. 58 –65.
- 63.Рідний край: навчальний посібник з народознавства / за ред. І.Ф. Прокопенка. Харків: Основа, 1993. 582с.
- 64.Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навчальний посібник. К.: «Екс об», 2000. 208 с.
65. Руснак І.Є. Український фольклор. URL: <https://academia-pr.com.ua/product/221>
- 66.Русова С. Вибрані твори / Упор. Проскура О.В. К., 1996. 303 с.
- 67.Світова художня культура: Від первісного суспільства до початку середньовіччя: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / О. П. Щолокова, С. В. Шип, О. Л. Шевнюк, О. М. Семашко. К. : Вища школа, 2004. 175 с.
- 68.Сковорода Г. Сад пісень: Вибр. Твори /Пер. М. Зерова, П. Пелека, В. Шевчука. К.: Веселка, 1983. 190 с.
- 69.Скульський Р. Теоретико-методологічні проблеми педагогіки народознавства. Українське народознавство і проблеми національного виховання школярів /за ред. В. Кононека і Р. Скульського. Івано-Франківськ, 1995. С. 12 –19.

70. Скуратівський В. Святвечір : у 2-х кн. Київ: Перлина, 1994. Кн. I. 288 с. (Сер. «Українці»).
71. Соколовська К. Традиційні художні символи вишивки і пісенного фольклору. Персонал. 2008. №1. С.114-118.
72. Стаєнна О. Традиції рідного краю як засіб громадянського виховання дітей. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/47/41.pdf
73. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка: навч. посібн. К.: ІЗМН, 1996. 285с.
74. Стратілат М., Музиченко С. Цілюща криниця духовності: українські релігійні вишивки. Вітчизна. 1991. № 7. С. 202.
75. Сухомлинський В. Естетичне виховання і культура почуттів. Вибрані твори в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 1. С. 177–184.
76. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко, Ж. О. Безвершук, А. Є. Дорога, Г. С. Меднікова, В. П. Розумний, В. В. Чуприна, Г. Л. Кобко, О. Л. Шевнюк. - 3-є вид., виправл. і доповн. К. : Знання, 2002. 557 с. (Сер. "Вища освіта ХХІ ст.").
77. Українське народознавство/ За ред. д-ра іст. наук С. П. Павлюка, канд. іст. наук Г. Й. Горинь, д-ра філол. наук Р. Ф. Кирчіва. Львів, 1997.
78. Українське народознавство: підручник./ За заг. ред. С.П. Павлюка. К.: «Знання», 2004. 570 с.
79. Українські традиції як основа національного виховання дітей в сім'ї та школі. Таврійський вісник освіти. 2007. № 2 (18). С. 199–200.
80. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія / Г. П. Шевченко, О. С. Белих, Є. А. Зеленов та ін. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля, 2006. 256 с.

81. Художня культура України: навч. посіб./ Л. М. Масол, С. А. Ничкало, Г. І. Веселовська, О. І. Оніщенко; за заг. ред. Л. М. Масол. Х. : Вид-во «Ранок», 2010. 245 с.